

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมวัดเจติยหัตถวงวรวิหาร อำเภอเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาผสมผสานระหว่างการศึกษาเชิงคุณภาพและ ปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด และปัจจัยที่ส่งผลต่อ การจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด รวมถึงศึกษาความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ และ ความตระหนักของกลุ่มบุคคลภายในวัดที่มีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด อีกทั้งยัง ได้ ศึกษาถึงความคิดเห็นของนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง กับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาเสนอแนะแนวทางการ การในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดอย่างยั่งยืนในอนาคต

การรวบรวมข้อมูลได้จากรายงานการวิจัยต่าง ๆ เอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพถ่าย แผนที่ และ แผนภูมิที่มีในห้องสมุด หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวบรวมไว้ และใช้วิธีการสำรวจเพื่อเก็บ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา รวมถึงการสัมภาษณ์การดำเนินการของวัด ปัญหาในการดำเนินการ นอกจากนั้นยังนำแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ของวัดตามความคิดเห็นจากกลุ่มประชากร 3 กลุ่ม คือ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนา เอกชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด จำนวน 9 คน และใช้ แบบสอบถามเพื่อถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างภายในวัด ประกอบด้วย กลุ่มพระสงฆ์ กรรมกรวัด ผู้ประกอบการ นักศึกษา ครู และอาจารย์ จำนวน 99 รูป/คน เกี่ยวกับการ ดำเนินการของวัดในปัจจุบัน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ความรู้ ความเข้าใจ การรับรู้ ความตระหนักต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด

ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลจากการสำรวจมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากแหล่งข้อมูล ทุติยภูมิ รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS ในการประมวลหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอผลการศึกษา ในรูปของตารางและการบรรยายประกอบ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับนักวิชาการ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลป กรรมของวัด ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ตามลักษณะคำตอบของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด แล้วนำเสนอในรูปแบบของการบรรยาย

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้สามารถสรุปผลการศึกษำแนกตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

5.1.1 การจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด และปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาสภาพทั่วไปของวัด วัดเจดีย์หลวงเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ท่ามกลางเมืองเชียงใหม่ภายในกำแพงเมืองชั้นใน มีอาณาเขตติดต่อกับถนนทั้ง 4 ด้าน ด้านเหนือติดกับถนนราชดำเนิน ด้านทิศใต้ติดกับถนนราชมรรคา ด้านทิศตะวันออกติดกับถนนพระปกเกล้า ด้านทิศตะวันตกติดกับถนนจ่าบ้าน มีเนื้อที่ทั้งหมด 32 ไร่ 1 งาน 27 ตารางวา ประชากรส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด มีโครงสร้างการปกครองที่ชัดเจน โดยมีเจ้าอาวาสมีอำนาจสูงสุดในการปกครอง และแยกการปกครองเป็น 2 คณะคือคณะเจดีย์หลวงและคณะหอธรรม แต่ละคณะมีหัวหน้าคณะเป็นผู้ปกครอง ลักษณะการดำเนินการภายในวัดจะมีคณะกรรมการสงฆ์ในการพิจารณาตัดสินใจในการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในวัด นอกจากนี้วัดยังมีสถานศึกษาตั้งอยู่ภายในวัดทั้งระดับมัธยมศึกษา และระดับมหาวิทยาลัย ตลอดจนมีประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีบูชาเสาอินทขิล ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสงฆ์พระธาตุเจดีย์หลวง และประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมถึงเป็นแหล่งที่ตั้งของโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญของล้านนา ประกอบด้วย พระธาตุเจดีย์หลวง เสาอินทขิล พระพุทธไสยาสน์ พระเจดีย์ราย พระวิหารหลวง ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่าของนครเชียงใหม่มาจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาการจัดการในด้านโบราณสถานที่สำคัญของวัด จะเห็นได้ว่าการดำเนินการในการดูแลรักษาเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีกฎหมายกำหนดครอบคลุมไว้อย่างชัดเจน ทำให้วัดไม่สามารถที่จะดำเนินการใด ๆ ต่อตัวโบราณสถานเหล่านั้นได้ ทางวัดทำได้เพียงดูแลรักษาทำความสะอาดป้องกันโบราณสถานภายในวัดให้อยู่ในสภาพดีเหมาะสม และสามารถใช้ประโยชน์ได้ โดยมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลรักษาเป็นประจำ แต่เมื่อมีการดำเนินการต่อตัวโบราณสถาน คณะกรรมการวัดก็จะประสานงานไปยังหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อขออนุญาตดำเนินการ

การศึกษาเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ของวัดเจดีย์หลวง ได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 เขตด้วยกัน คือ เขตพุทธาวาส โดยลักษณะการใช้พื้นที่ในเขตนี้จะเป็นส่วนที่ประชาชนมาสักการะบูชา ประกอบด้วยพระวิหาร วิหารอินทขิล พระธาตุเจดีย์หลวง พระพุทธไสยาสน์ ส่วนเขตสังฆาวาส จะเป็นเขตที่อาศัยของพระสงฆ์ สามเณรและศิษย์วัด และเขตบริการสาธารณณะ จะเป็นส่วนของสถาบันการ

ศึกษาสถาปัตยกรรมที่จอตลอด ในการจัดการทางด้านพื้นที่ของวัดยังไม่มีรูปแบบหรือแผนการใช้ที่ดินอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่ตามความเหมาะสมโดยจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสงฆ์ ในช่วงเทศกาลจะมีการกำหนดพื้นที่บริเวณหน้าวัด ข้างพระวิหาร และหลังพระวิหารเป็นสถานที่จัดกิจกรรม ส่วนในเวลาช่วงปกติทางวัดจะกำหนดพื้นที่บริเวณหน้าวัดเป็นที่จอตลอด

จากการศึกษาในด้านอาคารเสนาสนะและสิ่งก่อสร้างภายในวัด พบว่า ทางวัดมีอาคารสิ่งก่อสร้างทั้งที่เป็นอาคารเสนาสนะเก่าแต่ยังใช้ประโยชน์ได้ และอาคารสิ่งก่อสร้างใหม่ วัดมีการควบคุมดูแลโดยมีคณะกรรมการสงฆ์เป็นผู้ควบคุมดูแลอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ภายในวัดทั้งเก่าและใหม่ ถ้าเป็นกฎก็จะให้หัวหน้ากุฏิรับผิดชอบในการดูแลรักษาทำความสะอาด แต่ถ้าเป็นอาคารรวมก็จะมีการจัดเจ้าหน้าที่คอยดูแลรักษา ส่วนความสูง และสีอาคารเสนาสนะภายในวัดจะต้องเป็นไปตามที่คณะกรรมการสงฆ์กำหนด

ในด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ทางวัดมีเจ้าหน้าที่ดูแลรับผิดชอบโดยตรงในการจัดการด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการ มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลรักษาทำความสะอาด แต่ในดำเนินการในการจัดการส่วนใหญ่จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสงฆ์ถึงจะดำเนินการได้

ในด้านงบประมาณส่วนใหญ่ในการดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด งบประมาณจะมาจากงบประมาณกลางของวัด จากผู้บริจาค จากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งงบประมาณของวัดมีจำนวนจำกัด จึงทำให้การดำเนินการในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเป็นไปอย่างล่าช้า และไม่ต่อเนื่อง

ส่วนปัญหาที่พบในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวง นอกจากปัญหาในการดำเนินการดำเนินงานที่ไม่ต่อเนื่องแล้ว ยังมีปัญหาทางด้านมลพิษที่ปรากฏอยู่แต่มีไม่มากนัก ปัญหาทางด้านงบประมาณไม่เพียงพอ ปัญหาบุคลากรของวัดขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวมถึงการไม่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมยังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ข้อเสนอแนะเพื่อให้วัดมีการจัดการที่ดีขึ้นควรถวายความรู้แก่พระ ผู้ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด รวมถึงการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ และแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย

จากการศึกษารั้วนี้พบว่าปัจจัยที่เป็นสาเหตุต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวง ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ โครงสร้างการบริหารงานของวัด นโยบายโครงการของวัด กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในวัด ตลอดจนจนถึงความเชื่อในการทำบุญของพุทธศาสนิกชน นอกจากนี้ปัจจัยดังกล่าว ปัจจัยทางด้าน

ความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ และความตระหนักก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงเช่นกัน

5.1.2 ความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ และความตระหนักของบุคคลภายในวัดที่มีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาสรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างภายในวัดส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดในระดับปานกลาง ส่วนการรับรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภายในวัดกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับรู้ในระดับสูง โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับขึ้นภายในบริเวณพระวิหารที่ทำให้ลดคุณค่าของโบราณสถานซึ่งเป็นปัญหามลพิษที่จะต้องรีบดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ในด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ส่วนใหญ่มีการรับรู้ข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะจากหนังสือพิมพ์จะรับรู้มากที่สุด ส่วนในด้านความตระหนักของประชากรกลุ่มตัวอย่างต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ส่วนใหญ่จะมีความตระหนักในระดับสูง โดยเฉพาะความตระหนักว่าโบราณสถานภายในวัดเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์มากที่สุด และความตระหนักในการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด

5.1.3 ความคิดเห็นของนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด เพื่อเสนอแนะแนวทางมาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดอย่างเหมาะสมในอนาคต

จากการศึกษาสรุปได้ว่าประชากรที่กำหนดส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า ในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงวรวิหารในปัจจุบันมีการจัดการดีในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การจัดการที่ดีพอ โดยเฉพาะการจัดการโบราณสถานภายในวัด ที่ยังใช้วิธีการที่ผิด ไม่มีทิศทางในการจัดการ ไม่มีแผนการใช้พื้นที่ภายในวัดอย่างชัดเจนทำให้การใช้พื้นที่ไม่เป็นสัดส่วน รวมถึงการใช้พื้นที่ผิดประโยชน์ ทำให้เกิดปัญหาการรุกรานเขตโบราณสถานอยู่บ่อยครั้ง แต่ทางวัดมีการแบ่งเขตพื้นที่ของโบราณสถานได้อย่างชัดเจน แต่ในการดำเนินงานยังขาดการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น บุคลากรภายในวัดก็ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภายในวัด ในส่วนของอาคารเสนาสนะมีบางส่วนที่ขัดแย้งกับโบราณสถาน แต่ส่วนใหญ่ก็มีความกลมกลืนกับโบราณสถานอยู่แล้ว รวมถึงสาธารณูปโภคสาธารณูปการส่วนใหญ่ก็อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ มีบางส่วนที่ควรมีการแก้ไขให้สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น เช่น เสาไฟฟ้า ป้ายสุขา ตู้โทรศัพท์

และควรมีการวางแผนพัฒนาสาธารณูปโภคสาธารณูปการให้สอดคล้องกับบรรยากาศของวัดโดยรวม

ในด้านการเข้ามามีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวง ส่วนใหญ่คิดว่าคนในชุมชนท้องถิ่นควรจะเข้ามามีส่วนร่วมในทุกระดับ แต่ต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนก่อน สร้างพลังชุมชน รวมถึงลดบทบาทของภาครัฐให้อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ท้องถิ่นเป็นหลัก และควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายให้เกิดขึ้นในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด

ในด้านกฎหมายนโยบายที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่คิดว่ากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานไม่เอื้อประโยชน์ต่อท้องถิ่น แต่ส่วนใหญ่จะเอื้อต่อรัฐ ทำให้เป็นการลดบทบาทของท้องถิ่นลง อีกทั้งวัดเจดีย์หลวงมีกฎหมายหลายฉบับเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งไม่สัมพันธ์กันจึงทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับเจ้าของพื้นที่ กฎหมายจึงต้องยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด

ส่วนปัญหาในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวง ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า ความรู้ความเข้าใจของคนในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดยังไม่เพียงพอ ทั้งบุคคลภายในวัด เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ประชาชนในท้องถิ่น รวมถึงภาครัฐยังผูกขาดอำนาจในการจัดการที่ศูนย์กลาง ไม่มีองค์ความรู้ที่จะเข้ามาจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดที่ดีพอตลอดจนขาดงบประมาณในการดำเนินงานจัดการกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภายในวัด

แนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงในอนาคตอย่างเหมาะสม ส่วนใหญ่คิดว่าต้องเร่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งวัด รัฐ และประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดความเข้าใจตรงกันว่าควรเป็นไปในทิศทางใด ควรมีการวางแผนทั้งระยะสั้นระยะยาวและมีงบประมาณที่แน่นอนในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ปรับปรุงกฎหมายให้เอื้อต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้มากขึ้น ควรมีการวางแผนการใช้พื้นที่ให้ชัดเจน โดยจะต้องอาศัยผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ที่สำคัญควรให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดให้มากขึ้น

จากการศึกษาโดยรวมจึงสรุปได้ว่า ในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงควรมีมาตรการที่ชัดเจนกำหนดขึ้นมาเพื่อให้การดำเนินงานของวัดมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในอนาคต ควรมีมาตรการทางด้านสังคม คือเร่งอบรมให้ความรู้แก่ทุกฝ่าย โดยเฉพาะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ให้ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ปรับปรุงระเบียบ ข้อบังคับหรือกฎหมายให้สอดคล้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด และที่สำคัญในการบริหารจัดการควรให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ส่วนมาตรการด้านเศรษฐกิจ ควรจัดหางบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินงานทั้งภายในวัดและนอกวัด หน่วยงานท้องถิ่นควรจัดเก็บภาษีอย่างต่อเนื่องและจัดสรรให้กับวัดในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ส่วนมาตรการด้านกายภาพ ในการซ่อมแซม บำรุงรักษาอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ภายในวัดจะต้องได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่องและถูกวิธี วัดจะต้องมีแผนการใช้ที่ดินอย่างชัดเจน โดยจะต้องขอความร่วมมือจากผู้มีความรู้ในด้านการวางแผนการใช้ที่ดิน และสุดท้ายควรจัดระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการภายในวัดให้เป็นระบบสอดคล้องกับบรรยากาศโดยรวมของวัด โดยเน้นความกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่นให้มากที่สุด

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษารั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับแสวงหาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด และนำเสนอถึงรายละเอียดต่าง ๆ จากการสำรวจในภาคสนาม รวมถึงการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่จะเป็ประโยชน์ต่อการดำเนินงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด โดยมีข้อสรุปผลการศึกษาดังจะได้อภิปรายผลการศึกษาดังต่อไปนี้

5.2.1 การจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ในด้านโบราณสถาน การใช้พื้นที่ อาคารเสนาสนะ และสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ซึ่งผู้ศึกษากำหนดให้เป็นสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยศึกษาเฉพาะภายในบริเวณวัดทั้งหมด เมื่อทำการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ พบว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเหล่านั้นไม่มีการจัดการที่ชัดเจน โดยเฉพาะการใช้พื้นที่ภายในวัด เมื่อวัดไม่มีแผนการใช้พื้นที่อย่างชัดเจนก็ส่งผลให้การจัดการสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ ด้านไม่เป็นระบบระเบียบ การดำเนินการยังแยกส่วนกันดำเนินการจึงทำให้งานไม่ต่อเนื่องเหมาะสมกับภาพรวมทั้งหมดของวัด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อุไรวรรณ อ่อนอุไร (2544) ที่ศึกษาเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงสถาปัตยกรรมในเขตกำแพงเมืองชั้นในจังหวัดเชียงใหม่ จากการสำรวจพบว่าวัดในเขตกำแพงเมืองชั้นในเชียงใหม่ไม่มีการแบ่งพื้นที่ใน

บริเวณวัด ไม่ได้มีการจัดแบ่งอย่างชัดเจนว่าบริเวณใดควรเป็นบริเวณประกอบกิจกรรมหรือเป็นพื้นที่สีเขียว นอกจากนี้วัดก็ไม่มีแผนการใช้ที่ดินอย่างชัดเจน

แต่ในด้านโบราณสถานที่สำคัญของวัด เนื่องจากกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ ทำให้อำนาจในการดูแลรักษาตกเป็นของหน่วยงานที่รับผิดชอบ นั่นก็คือ สำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ จึงทำให้วัดไม่สามารถที่จะเข้าไปจัดการดูแลได้โดยตรง แต่สภาพความเป็นจริงรัฐเพียงแต่ดูแลตัวโบราณสถานตามผังประมาณเท่านั้น ส่วนที่เหลือเป็นหน้าที่ของเจ้าของพื้นที่เป็นผู้จัดการนั่นก็คือทางวัดเอง แต่อำนาจก็ยังคงอยู่กับรัฐทำให้การจัดการในด้านโบราณสถานของวัดมักล่าช้าในการดำเนินงาน ดังเห็นได้จากการบูรณะพระวิหารหลวง มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมาถึงปัจจุบันก็ยังไม่สามารถเริ่มดำเนินการบูรณะซ่อมแซมได้ ถึงแม้ว่าจะผ่านการพิจารณาพิจารณาแล้วก็ตาม แต่ในที่สุดก็ต้องรอการอนุมัติจากอธิบดีกรมศิลปากร ตามพระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ในมาตราที่ 9 กำหนดว่าในการจัดการโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว และโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ชำรุด หักพัง หรือเสียหายไม่ว่าประเภทใด ๆ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองนั้น แจ้งเป็นหนังสือไปยังอธิบดีเพื่ออนุมัติ ดังนั้นในการจัดการโบราณสถานของวัดจึงเป็นเรื่องของกฎหมายบังคับ แต่ในความเป็นจริงวัดก็มีการจัดการโบราณสถานภายในวัดเช่นกัน โดยมีการดูแลปกป้องรักษาทำความสะอาดแหล่งโบราณสถานภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (2535) ที่กล่าวไว้ในมาตราที่ 37 ว่าเจ้าอาวาสวัดมีหน้าที่ในการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี จึงทำให้บางครั้งการดำเนินการในการจัดการศาสนสมบัติของวัดมักจะไปขัดกับบทกฎหมายอื่นจึงเกิดความขัดแย้งกันดังกรณีการบูรณะพระวิหารหลวงในปัจจุบัน

ส่วนในด้านการจัดการอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ภายในวัด นอกเหนือจากเขตโบราณสถานแล้วเป็นอำนาจหน้าที่ของทางวัด โดยตรงที่จะต้องดูแลรักษาทำความสะอาด แต่ในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะเพิ่มขึ้นภายในวัดจะต้องผ่านการพิจารณาเห็นชอบจากทางคณะกรรมการวัด โดยส่วนใหญ่การดำเนินงานในด้านนี้ก็จะเป็นไปตามกฎหมายกำหนดและสอดคล้องกับโบราณสถานภายในวัด ซึ่งเขตนี้จะอยู่ในเขตสังฆาวาส และเขตบริการ ซึ่งเป็นเขตที่ทางวัดกำหนดให้มีการก่อสร้างเกิดขึ้นได้ แต่ต้องกลมกลืนกับอาคารข้างเคียงด้วย สอดคล้องกับ อัยฎางค์ โบราณานนท์ (2526) ที่กล่าวว่า อาคารสิ่งก่อสร้างที่จะเกิดขึ้นภายในวัดจะต้องตั้งอยู่ในเขตการใช้ที่ดินสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของการใช้พื้นที่ เป็นระเบียบสวยงามสอดคล้องกับอาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่ และจะต้องไม่บดบังสถาปัตยกรรมและรูปร่างลักษณะภายนอกสอดคล้องกับสถาปัตยกรรมด้วย

ในด้านการจัดการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ วัดเจดีย์หลวงไม่มีแผนการใช้ที่ดินที่ชัดเจน ทำให้การจัดระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการไม่ชัดเจนและสอดคล้องกับโบราณสถานของวัด แต่วัดก็ดำเนินการจัดการไปตามความจำเป็นเท่านั้นจึงทำให้ระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการภายในวัดยังต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถาปัตยกรรมภายในวัด โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นปัญหาทำลายคุณค่าของวัดและทัศนียภาพโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของคณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร (2530) ที่ได้ศึกษาบทบาทและปัญหาของวัดแล้วพบว่า การให้บริการต่าง ๆ ร้านค้า ตลอดจนสาธารณูปโภคสาธารณูปการซึ่งให้บริการ เช่น ห้องน้ำห้องสุขา บริการที่พักต่าง ๆ ล้วนส่งผลโดยตรงต่อวัด จึงต้องมีการจัดระบบระเบียบในการจัดการพัฒนาด้านกายภาพของวัดให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

การจัดการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ อาคารเสนาสนะต่าง ๆ รวมถึงการแก้ไขปัญหามีส่วนทำลายความสวยงามของวัดเจดีย์หลวง หากจะให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพควรที่จะพิจารณาบทบาทหน้าที่ของวัดว่าวัดมีบทบาทอย่างไร แล้วจึงควรกำหนดกรอบการใช้พื้นที่อย่างชัดเจน เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการในแต่ละด้านให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาในแนวอนุรักษ์ สอดคล้องกับประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2540) ที่กล่าวว่ากรอบในการอนุรักษ์จะต้องกำหนดกรอบการอนุรักษ์ให้ชัดเจน ทำการพัฒนาโดยไม่เกินไว้ในกรอบการพัฒนา และควรควบคุมการพัฒนาในบริเวณต่าง ๆ ตามกรอบที่กำหนดไว้ ตลอดจนบริเวณที่เชื่อมต่อการพัฒนา เศรษฐกิจ ต้องควบคุมให้เกิดความกลมกลืนและการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาต้องเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป รวมถึงในการจัดการนั้นจะต้องส่งเสริมศิลปกรรมให้มีความสวยงาม และมีบรรยากาศที่เหมาะสมสอดคล้องกับศิลปกรรมและแหล่งศิลปกรรมนั้น ๆ ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงโดยรวมยังไม่ประสบผลสำเร็จโดยสังเกตได้จาก ยังไม่มีรูปแบบการจัดการที่ชัดเจน ปัญหาการจัดการพื้นที่จอดรถ การจัดระเบียบร้านค้าหรือขายสินค้า การก่อสร้างอาคารสูง สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ กิจกรรมภายในวัดล้วนก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทางกายภาพของวัดเอง ระบบการบริหารไม่มีความต่อเนื่อง มีนโยบายไม่ชัดเจน ตลอดจนผู้บริหารวัดยังขาดความสามารถในการวิเคราะห์ด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม ทำให้การดำเนินงานในบางครั้งไม่ประสบผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภายในวัดเท่าที่ควร

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวง พบว่า ถึงแม้ว่าทางวัดเจดีย์หลวงเองจะไม่มีรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ชัดเจน แต่ในการดำเนินการของวัดในปัจจุบันล้วนแล้วส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภายในวัดทั้งสิ้นตามบทบาทหน้าที่ของวัดในการจัดการย่อมมีปัจจัยหลาย ๆ อย่างเข้ามาส่งผลให้ทางวัดต้องมีการจัดการหรือดำเนินการในแต่

ละด้าน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้พบปัจจัยที่ส่งผลให้วัดมีการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภายในวัด ดังนี้

วัดเจดีย์หลวงเป็นวัดที่มีความสำคัญทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศชาติ โดยเฉพาะความสำคัญทางประวัติศาสตร์อันยาวนานควบคู่กับเมืองเชียงใหม่ ดังที่สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2545) ได้กล่าวว่าจังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ มีพระอารามและวัดที่สำคัญ จึงเป็นเมืองมรดกเพชรน้ำเอกของจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรมที่ควรแก่การอนุรักษ์และชื่นชมอย่างยิ่ง ทำให้วัดเจดีย์หลวงเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และจากการที่วัดเจดีย์หลวงมีความสำคัญดังกล่าว โดยเฉพาะมีโบราณสถานที่สำคัญภายในวัดหลายชิ้น ประจวบกับรัฐมีนโยบายการปรับปรุงบูรณะและจัดสภาพแวดล้อมโบราณสถานภายในเมืองเชียงใหม่ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ทำให้ภาครัฐได้มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้นตามลำดับ ส่งผลให้วัดเจดีย์หลวงมีการพัฒนาสาธารณูปโภคสาธารณูปการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อสนองนโยบายของภาครัฐ เช่น การจัดพื้นที่จอดรถ การบริการห้องสุขา การจัดม้านั่ง เพื่อตอบสนองนโยบายของภาครัฐ สอดคล้องกับ อนุกุล ศิริพันธ์ (2543) ที่กล่าวว่าเมื่อมีการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของรัฐเข้ามา เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจของชุมชน ความต้องการที่อยู่อาศัย และเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความเป็นอยู่ ซึ่งสัมพันธ์กับการศึกษาของ บุษบา สิทธิการ (2541) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ที่พบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเป็นผลมาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในกรณีของวัดเจดีย์หลวงก็เช่นกัน การส่งเสริมการท่องเที่ยวถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดโดยตรง

นอกจากปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐแล้ว สาเหตุที่สำคัญอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้วัดมีการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมก็คือโครงสร้างการบริหารของวัด ผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองหรือบริหาร และตัดสินใจ มีหน้าที่ดูแลควบคุมการทำงานของวัด หรือบุคคลในองค์กรบริหารของวัด คือเจ้าอาวาส ซึ่งปัจจุบันชรภาพมากแล้ว ทำให้ไม่ค่อยได้มาดูแลการบริหารงานภายในองค์กรมากเท่าที่ควร ความรับผิดชอบต่าง ๆ จึงเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสงฆ์ภายในวัดในการดูแลจัดการสิ่งต่าง ๆ ภายในวัด โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบโครงการต่างๆ ที่จัดทำขึ้น ดังนั้นในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภายในวัดก็ต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจจากคณะกรรมการสงฆ์ตาม โครงสร้างการบริหารของวัด โดยเฉพาะฝ่ายที่รับผิดชอบในด้านนี้โดยตรงก็คือฝ่ายสาธารณูปการที่มีหน้าที่รับผิดชอบกิจการต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายไม่ว่าจะเป็นการสร้าง

สาธารณูปโภคสาธารณูปการ การจัดภูมิทัศน์ภายในวัด ดังนั้นการจัดการจึงต้องขึ้นอยู่กับโครงสร้างการบริหารของวัด สอดคล้องกับพระมหาเสริมชัย ชยมังคโล (2539) ที่กล่าวว่า วัดในประเทศไทยมีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ มีลักษณะขนาดฐานะแตกต่างกัน แต่แต่ละวัดก็มีบทบาทหน้าที่ไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างการบริหารและการจัดการวัดให้ถูกต้องและเหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่เกิดขึ้น

นอกจากนั้นยังพบว่านโยบาย โครงการและกิจกรรมของวัดก็เป็นสาเหตุหนึ่งส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเช่นกัน ดังเห็นได้จากวัดมีนโยบาย โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น เช่น กิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา กิจกรรมบูชาเสาอินทขิล ซึ่งทางวัดจะต้องมีการจัดการพื้นที่ให้กับกิจกรรมเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อรองรับกับจำนวนประชากรที่เข้าร่วมทำบุญ รวมถึงจัดสาธารณูปโภคสาธารณูปการตอบสนองความต้องการของประชาชน นอกจากนี้กิจกรรมที่เกิดขึ้นแล้ว โครงการต่าง ๆ ของวัดก็ยิ่งส่งผลให้วัดมีการจัดการสภาพแวดล้อมศิลปกรรมเช่น โครงการปรับทัศนียภาพเพื่อพัฒนาภายในวัด โครงการสร้างป้าย โครงการบูรณะซ่อมแซมพระวิหาร โครงการซ่อมแซมกุฏิ แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดในระดับหนึ่ง ซึ่งบุญบา สิทธิการ (2541) กล่าวไว้ว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นของวัดล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพด้วยเช่นกัน ดังนั้นโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในวัดเจดีย์หลวงจึงเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด

สาเหตุอีกอันหนึ่งที่ส่งผลต่อการดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ก็คือความเชื่อในการทำบุญของพุทธศาสนิกชน ดังเห็นได้จากการบูรณะปฏิสังขรณ์อาคารเสนาสนะต่าง ๆ ภายในวัดเจดีย์หลวงล้วนแล้วแต่เกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนแทบทั้งสิ้น การจัดการหรือดำเนินการจึงต้องเป็นไปตามความต้องการของผู้มีจิตศรัทธาตามความเชื่อที่สืบทอดมาจากพระพุทธศาสนาในเรื่องของการทำบุญ ซึ่งชัย เรื่องศิลป์ (อ้างในสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , 2543) กล่าวว่าความเชื่อของบรรพบุรุษเราชอบสร้างวัด เพราะถือได้ว่ากุศลแรง กว่าการทำงานอย่างอื่น ๆ บุญกุศลในการสร้างวัดจะช่วยให้ผู้สร้างได้อยู่ในสวรรค์ ดังนั้นวัดเจดีย์หลวงก็เช่นเดียวกันที่มีพุทธศาสนิกชนทุกสารทิศเข้ามาทำบุญส่งเสริมบูรณะซ่อมแซมอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ภายในวัดให้สมบูรณ์ ตลอดจนการจุดธูปเทียนบูชาดอกไม้ที่เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ยังคงฝังรากลึกในพุทธบริษัท 4 อยู่ จึงทำให้วัดต้องมีการจัดการสิ่งบริการรวมถึงสิ่งก่อสร้างเพื่อสนองความต้องการและศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงอีกปัจจัยหนึ่งเช่นกัน

ส่วนสาเหตุทางด้านความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ และความตระหนัก ถึงแม้ว่าปัจจัยเหล่านี้จะไม่ส่งผลโดยตรงก็ตามแต่ความเป็นจริงแล้ว ความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ และความตระหนักจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกไม่ออก เพราะในการจัดการใด ๆ ก็ตามภายในวัดจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในการจัดการ ในการรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความตระหนักหรือจิตสำนึกที่จะเข้าไปจัดการหรือหาแนวทางในการจัดการสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น วัดเจดีย์หลวงก็เช่นกันมีบุคลากรภายในวัดจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้บริหารวัด กรรมการวัด จะต้องมีความรู้ความเข้าใจ มีการรับรู้ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ทำให้การจัดการหรือการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจ การรับรู้และความตระหนักของผู้บริหารวัดนั่นเอง สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด (2539) ที่กล่าวว่า หากชุมชนใดประชาชนมีการรับรู้ปัญหา ประชาชนมีความตระหนัก และเข้าใจในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ดีและเหมาะสมแล้ว การสูญเสียคุณค่าตลอดจนการสูญหายของแหล่งศิลปกรรมก็เกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้นความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ และความตระหนักของผู้บริหารวัดจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงอีกปัจจัยหนึ่ง

5.2.2 ความรู้ความเข้าใจ การรับรู้ และความตระหนักของบุคคลภายในวัดที่มีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

โสภา ชูพิกุลชัย และอรทัย ชื่นมณุษย์ (2518) ได้ให้ความหมายของความรู้ความเข้าใจว่าเป็นการรับรู้ จำ และเข้าใจในเรื่องที่เกิดจากประสบการณ์และทัศนคติ ประกอบขึ้นจากความรู้ต่าง ๆ ที่เคยได้เรียนมาเกี่ยวกับความรู้ที่มีอยู่ จากการศึกษาพบว่าบุคคลภายในวัดส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งในระดับความรู้และความเข้าใจ ทำให้บุคคลภายในวัดส่วนใหญ่มักจะปฏิบัติตนเองอย่างเหมาะสม โดยไม่ทำลายหรือไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมขึ้นภายในวัดในระดับหนึ่ง สอดคล้องกับ กรรณิการ์ กัณษะรักษา (2527) ที่กล่าวว่าความรู้มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ เกิดแรงจูงใจ ที่จะปฏิบัติพฤติกรรมและก่อให้เกิดความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมนั้นเนื่องจากมีความรู้ที่เหมาะสม ทำให้ทราบว่าต้องปฏิบัติอย่างไร และสามารถปฏิบัติได้จริงและเสริมสร้างการปฏิบัติด้วยเสมอ

ส่วนในด้านการรับรู้ จากการศึกษาพบว่าบุคคลภายในวัดมีการรับรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด และสื่อข้อมูลต่าง ๆ ทำให้บุคคลภายในวัดได้รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายในวัด โดยเฉพาะปัญหาด้านมลพิษในในระดับสูง เพราะบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ย่อมรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตรง โดยเฉพาะปัญหาที่มีส่วนทำลายคุณค่าของวัดอย่างเห็นได้ชัด เช่น ปัญหาความสกปรกจาก

จิ้งก ปัญหาล้างก่อสร้างอาคารสูง ปัญหาการติดป้ายไม่เป็นระเบียบ ปัญหาการค้าขายไม่เป็นระเบียบ ปัญหาการจอดรถลูก้าเขตโบราณสถาน สอดคล้องกับ แจ็คสัน (Jackson, 1978 อ้างในอินทราณี สุขสมบูรณ์, 2536) ที่ได้ศึกษาการรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพื้นที่ซึ่งแสดงให้เห็นการรับรู้ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม และส่งผลถึงความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มและบุคคลในแง่การแสดงทัศนคติและการรับรู้ที่มีผลต่อการตัดสินใจเชิงสิ่งแวดล้อม สรุปได้ว่าก่อนที่จะตัดสินใจจะต้องใช้ระยะเวลาที่ได้รับการสร้างสมประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่ได้รับ จากแหล่งข่าวสารที่เชื่อถือได้ นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตัดสินใจของกลุ่มและบุคคล ข้อมูลสถานที่ต่าง ๆ ที่ผู้นำและผู้ตามจะนำมาประกอบการพิจารณาร่วมกันเพื่อทำการตัดสินใจต่อไป นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เรืองแสง ทองสุขแสงเจริญ (2542) ที่ศึกษาเรื่องการรับรู้ปัญหาและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานของประชาชนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับรู้ปัญหาแหล่งโบราณสถานในระดับสูงเช่นกัน

ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2537) กล่าวว่า ความตระหนัก หมายถึงการกระทำที่แสดงว่าจำได้ มีการรับรู้ การมีความรู้หรือความสำนึก หรือเป็นภาวะการที่บุคคลเข้าใจหรือสำนึกถึงบางสิ่งบางอย่างของเหตุการณ์ หรือวัตถุสิ่งของใด เป็นการที่บุคคลได้รับรู้และรับทราบว่ามีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นในที่ที่ตนอาศัยอยู่ในเมือง สังคม และมีความคิด ตลอดจนการที่ต้องการจะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งต่อปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อความอยู่รอดของสังคมและสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความตระหนักในระดับสูง ซึ่งเป็นผลมาจากการเห็นคุณค่าและความสำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดที่สืบต่อมาจากการรับรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้ส่งผลต่อความสำนึกที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเหล่านั้นเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีและให้โบราณสถานภายในวัดมีความสง่างามเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

5.2.3 ความคิดเห็นของนักวิชาการ เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างเหมาะสมในอนาคต

การดำเนินงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงให้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่นและแนวทางการอนุรักษ์นั้น ก่อนที่จะเริ่มดำเนินการใด ๆ จำเป็นจะต้องสอบถามความคิดเห็นของคนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินการนั้นสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกร่วมในการเข้ามามีส่วนร่วมก็จะทำให้ประชาชนเกิด

จิตสำนึกในการเป็นเจ้าของ ร่วมกันแสวงหาแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ชุมชนในการพัฒนาวัดให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพัฒนาการภายในวัด ซึ่งสอดคล้องกับ มล.ศุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ (2537) ที่กล่าวว่า แนวทางในการวางแผนพัฒนาในการอนุรักษ์ต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ 3 อย่าง คือ ความคิดเห็นของประชาชน ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นของนักวิชาการหรือนักอนุรักษ์ โดยจะต้องนำความคิดเห็นมุมมองของแต่ละฝ่ายมาประสานกันก่อนที่จะมีการดำเนินการอนุรักษ์หรือปรับปรุงใด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสม ดังนั้นจากการศึกษาแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวงจึงต้องแสวงหาความคิดเห็นของบุคคลแต่ละฝ่ายที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง หรือแนวทางมาตรการที่เหมาะสม โดยที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง รวมถึงนำประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาวัดก็จะทำให้การจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามหลักวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อานาจ อนันตชัย (2527) ที่กล่าวว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาที่จะช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานให้ดียิ่งขึ้น ประสิทธิภาพเกี่ยวกับหน่วยงานที่มีโครงสร้าง นโยบาย การดำเนินการและใช้วิชาการเป็นหลักในการดำเนินงานก็จะบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ดังนั้นแนวทางมาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวง ไม่ว่าจะเป็นมาตรการทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และทางกายภาพจึงเป็นจุดเริ่มต้นของทิศทางในการแก้ไขปัญหาทั้งในทางด้านนโยบายและการนำนโยบายไปสู่ภาคปฏิบัติในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดให้เหมาะสมในอนาคต และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีจิตสำนึก ห่วงแหนกรักษาอมรอันล้ำค่าให้คนรุ่นปัจจุบันและอนาคตได้รับรู้ถึงความมีอารยธรรมของชนชาติ สืบต่อให้ลูกหลานได้ร่วมกันปกป้องรักษาสมบัติอันล้ำค่าต่อไปได้อย่างยั่งยืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะทางด้านนโยบาย

1. วัดควรมีนโยบายในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างชัดเจนในด้าน การจัดการโบราณสถาน การใช้พื้นที่ อาคารเสนาสนะ และสาธารณูปโภคสาธารณูปการ โดยจะต้องเน้น

ในเรื่องการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในบริเวณวัด รวมถึงการจัดบรรยากาศที่ร่มรื่นเหมาะสม โดยมุ่งที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2. รัฐควรพัฒนาด้านเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับการพิทักษ์รักษาศิลปกรรมในท้องถิ่น โดยเฉพาะวัดที่มีโบราณสถานที่สำคัญภายในวัด

3. รัฐควรสนับสนุนองค์กรท้องถิ่นให้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานภายในท้องถิ่น เพื่อจะได้สนับสนุนงบประมาณและวิชาการ โดยให้อำนาจท้องถิ่นได้ดูแลรักษาทำนุบำรุงได้อย่างเต็มที่ตามความต้องการของท้องถิ่น

4. รัฐควรมีนโยบายและแผนงานที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทวัด ในแต่ละภูมิภาค ซึ่งควรให้องค์กรท้องถิ่นและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้มากขึ้น โดยเฉพาะวัดควรมีนโยบายให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด

5. รัฐควรส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญ เพื่อป้องกันการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด

5.3.2 ข้อเสนอแนะด้านปฏิบัติ

การปฏิบัติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวง จำเป็นต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาประสานความร่วมมือกันทั้งพระสงฆ์ นักวิชาการ องค์กรเอกชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินงานในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในภายหลังแต่เป็นการเอื้อประโยชน์ให้กับทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรม เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทุกฝ่ายจึงควรมีบทบาทดังต่อไปนี้

บทบาทของพระสงฆ์

ปัจจุบันยังมีพระสงฆ์อยู่จำนวนไม่น้อยที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดความตระหนักถึงเรื่องความสำคัญของวัด ของสิ่งแวดล้อม และของท้องถิ่นซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ปากฎการณ์ดังกล่าว ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้วัดและพระสงฆ์ได้ทำความเข้าใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น รวมทั้งปรับบทบาทให้สามารถรับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สามารถเป็นผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นบทบาทพระสงฆ์ จะเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น ดังนี้

1. เก็บรวบรวม ดูแลบำรุงเสนาสนะ อาคารสิ่งปลูกสร้างทางศาสนารวมทั้งดูแลอาณาบริเวณภายในวัด และรอบ ๆ วัด
2. แนะนำกวัดขัน ขอร้อง ชักจูง พระภิกษุสามเณร ศิษย์วัด ทายก ทายิกา พระภิกษุสงฆ์ สามเณรอื่น ๆ ช่วยกันดูแลบำรุงศิลปกรรมต่าง ๆ ในวัด
3. บอกเล่า แจ้งให้ผู้มีอำนาจหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ ถึงสิ่งที่เกิดขึ้น เช่นการชำรุดเสียหาย สูญหาย รวมทั้งการก่อสร้างใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดความถูกต้องตามหลักวิชาการที่ถูกต้องตามกฎระเบียบข้อบังคับในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
4. ปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่น เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

บทบาทของประชาชน

ประชาชนควรให้ความร่วมมือสนับสนุน ส่งเสริมในการจัดการ หรือดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภายในวัด รวมถึงไม่เข้าไปก่อปัญหาหามลพิษใด ๆ ให้เกิดขึ้นภายในวัด นอกจากนี้ประชาชนโดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นควรเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาวัด มีโอกาสในการตัดสินใจในการดำเนินงานร่วมกับทางวัดในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างถูกต้องเหมาะสม รวมถึงช่วยปลูกฝังให้เยาวชนในท้องถิ่นได้รักและหวงแหน สร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ตลอดจนช่วยกันดูแลรักษาทำความสะอาดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในวัดไม่ให้สกปรกจนเป็นที่อูจาดตาของนักท่องเที่ยวและผู้อื่น นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว ประชาชนควรร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมภายในวัดให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นองค์ความรู้ท้องถิ่นที่ประชาชนในท้องถิ่นจะได้มีองค์ความรู้ไว้ถ่ายทอดให้ลูกหลาน เยาวชนในท้องถิ่นได้ทราบและเป็นแนวทางนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผลสอดคล้องกับการอนุรักษ์ศิลปกรรมภายในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

บทบาทของนักวิชาการ

นักวิชาการอิสระ ประกอบด้วยผู้มีความรู้ความสามารถจากส่วนกลาง และท้องถิ่น ควรประสานความร่วมมือกันในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเฉพาะเรื่องที่ตัดสินใจ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด นักวิชาการควรให้คำแนะนำต่อพระสงฆ์ ประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บุคคลต่าง ๆ ได้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ควรแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมต่าง ๆ สามารถสอดคล้องกลมกลืนกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในวัด รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างยั่งยืน โดยนึกถึงประโยชน์การใช้ที่ดิน กับการอนุรักษ์อย่าง

สมควร มีแนวทางที่หลากหลาย นอกจากนักวิชาการจะมีส่วนร่วมในการจัดการแล้วนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศหรือท้องถิ่น จำเป็นจะต้องปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นให้มากที่สุด โดยเฉพาะเยาวชนควรปรับปรุงหลักสูตรให้เยาวชนเห็นความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุและสภาพแวดล้อมภายในท้องถิ่น รวมถึงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และปลูกฝังให้เยาวชนได้มีความรักความหวงแหน และตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด และท้องถิ่นของตน

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน

องค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นองค์กรอิสระที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะตัว ควรมีส่วนร่วมในการประสานงานกับรัฐในทุกระดับทุกงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด นอกจากนั้นควรประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐกับภาคเอกชนเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน รวมถึงการให้ความรู้แก่ประชาชน ปลูกจิตสำนึกของประชาชนให้เห็นคุณค่าของโบราณสถานและสภาพแวดล้อม ตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐในการดำเนินการในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ถ้าไม่เหมาะสมก็ต้องถูกวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบความถูกต้อง นอกจากการตรวจสอบแล้วองค์กรพัฒนาเอกชนต้องรณรงค์ให้ความรู้ต่อประชาชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้กับประชาชนทั่วไป ให้ได้รับรู้เพื่อชักจูงประชาชนให้เกิดความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม แล้วชักชวนให้ประชาชนได้เกิดจิตสำนึกและเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกับภาครัฐ เอกชน วัด นักวิชาการ ให้เสนอแนะแนวทางมาตรการ หรือทางออกที่ดีเหมาะสมที่สุดในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด เพื่อจะได้หาวิธีการร่วมกันในการจัดการได้อย่างเหมาะสมต่อไป

บทบาทของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ควรประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานทางด้าน โบราณสถานและสภาพแวดล้อมของวัด เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และดูแลรักษาบรรยากาศของวัด อาจจะมีผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการเป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษา กำหนดแนวทางในการดำเนินการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ฝึกกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็ง เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งก็สามารถจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนทางเทศบาลหรือจังหวัด ควรมีแผนงาน

โครงการที่ชัดเจนในการจัดการพื้นที่ของวัดให้มีความสอดคล้องกับแผนงานโครงการของวัด และควรมองการจัดการแบบองค์รวมไม่ควรแยกส่วนออกจากกัน รวมถึงสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง นอกจากนี้ควรแก้ไขปัญหาและมีมาตรการป้องกันปัญหาที่มีส่วนทำลายคุณค่าของวัดในอนาคตและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดโดยรวม ควรจัดอบรมให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การศึกษาดูงาน เพื่อรับรู้วิธีการขั้นตอนในการดำเนินงานแล้วนำมาบูรณาการให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นของตน รวมถึงอบรมให้กับประชาชนทั่วไป ให้รู้ถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุในท้องถิ่น และผลกระทบที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด เพื่อที่จะได้ร่วมกันกำหนดมาตรการในการแก้ไขและป้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาในครั้งนี้ มีหลายประเด็นที่ผู้ศึกษาเห็นว่าควรที่จะต้องดำเนินการศึกษาวิจัยต่อไปเพื่อความต่อเนื่องในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดเจดีย์หลวง ซึ่งควรศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นเหล่านี้คือ

1. หากจะมีการศึกษาในประเด็นของการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัด ควรพิจารณากรอบแนวคิดนิเวศวิทยาการเมืองด้วย ซึ่งจะได้เข้าใจในมิติทางด้านปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมือง รวมถึงความขัดแย้งได้ดียิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดหลวงกับวัดหลวงภายในพื้นที่ วัดหลวงกับวัดราษฎร์ วัดราษฎร์กับวัดราษฎร์ มีความเหมือนกันหรือต่างกันเพื่อแสวงหารูปแบบที่เหมาะสมในระดับต่าง ๆ

5.3.4 ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษา

1. ช่วยส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resource) ให้มีความเด่นชัดขึ้น
2. ช่วยให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ดูแล ป้องกัน และรักษาแหล่งศิลปกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ตลอดไป
3. ได้แนวทางมาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของวัดอย่างเหมาะสม และเป็นแนวทางให้กับวัดอื่นได้นำไปเป็นแบบอย่างในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
4. ช่วยยกระดับคุณภาพทรัพยากรบุคคลของชาติให้มีมาตรฐานสูงขึ้นในด้านทัศนคติและจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม